

Kollaps, utkastelse, okkupasjon: migranternes boligsituasjon i Marseille

Collapse, eviction, occupation: Migrants' living situation in Marseille

Christine M. Jacobsen

Professor, Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen

Christine M. Jacobsen jobber med spørsmål knyttet til migrasjon, kjønn og mangfold. Hennes nyeste bok er *Waiting and the Temporalities of Irregular Migration* (London: Routledge, 2020), redigert sammen med Marry-Anne Karlsen og Shahram Khosravi. Jacobsen jobber for tiden med temporalitet som analytisk inntak til såkalt irregulær migrasjon, med etnografisk fokus på Marseille.

christine.jacobsen@uib.no

Sammendrag

I november 2018 førte kollapsen av to bygninger i Marseille til at 8 personer døde og en rekke innbyggere i et av byens mest multietniske sentrumsnabolag ble nødevakuert og tvangsflyttet. I november året etter tvangsevakuerte politiet en boligblokk i de nordlige forstedene som var okkupert av en gruppe asylsøkere og papirløse. I denne artikkelen analyserer jeg disse hendelsene som former for urban «deplassering». Begrepet om deplassering åpner for å undersøke sammenhengen mellom internasjonal migrasjon og urbane prosesser knyttet til boligpolitikk, og hvordan postkolonial grensepolitikk og nyliberal bypolitikk virker sammen i produksjon av «deplasserbarhet» og «utkastbarhet». Med utgangspunkt i en etnografisk beskrivelse av migranternes bo-situasjon undersøker jeg de romlige og temporale aspektene ved deplasserbarhet, forstått som grupper eller personers potensiale for å bli fysisk og sosialt forflyttet og fjernet fra sitt husly. Migranternes strever imidlertid også etter å «plassere» seg. I artikkelens siste del diskuterer jeg som eksempel på dette fremveksten av såkalte «kontraktsfestede husokkupasjoner» eller «selvstyrte asylmottak». Disse nye boligformene kan analyseres som en fysisk og sosial «plassering» i byen som tar form i spenningen mellom ulike urbane visjoner.

Nøkkelord

Migrasjon, deplassering, grenser, husokkupasjon, nyliberal bypolitikk.

Abstract

In November 2018, the collapse of two buildings in Marseille led to the death of 8 people and the emergency evacuation and forced relocation of a number of residents in one of the city's most multi-ethnic central neighbourhoods. In November the following year, the police forcibly evacuated an apartment block in the northern suburbs, which had been occupied by a group of asylum seekers and undocumented migrants. In this article I analyse these events as forms of urban 'displacement'. The concept of displacement allows me to examine the relationship between international migration and urban processes related to housing, and how post-colonial border politics and neoliberal urban politics work together in the production of 'displaceability' and 'evictability'. Starting from an ethnographic description of the housing situation of migrants, I examine the spatial and temporal aspects of displaceability, understood as the potential of groups or persons to be physically and socially displaced and removed from their shelter. However, the migrants also strive towards 'emplacement'. In the last part of the article, I discuss, as an example of this, the emergence of a 'contracted squat' or 'self-organized asylum reception centre'. These new forms of housing can be analysed as a physical and social 'emplacement' in the city, that takes shape in tension between different urban visions.

Keywords

Migration, displacement, borders, squatting, neoliberal urban politics.

Introduksjon

En regnfylt novemberdag i 2017 møtte jeg Lamin og Amat, to av mine gambiske samtalepartnere, på jernbanestasjonen. Der varmet de seg mens de brukte den gratis wifien til å laste ned musikk og chatte med familiene sine. Lamin fortalte meg at nettene hans på byens mest beryktede hospits var «brukt opp», og at han hadde sovet utenfor mottakskontoret for asylsøkere i sentrum av Marseille.¹ Selv om han «gikk til sengs klokken elleve», hadde han bare sovet i fem timer på grunn av bystøyen tidlig om morgenen. Jeg kommenterte ironien i uttrykket «gikk til sengs», siden han tross alt sov ute. Lamin smilte skjært og forklarte at han hadde funnet en madrass og laget seg en seng å sove i. «Den egentlige vitsen er denne», fortsatte han, og tok frem et papir fra dokumentmappen han alltid hadde med seg i den lille ryggsekken. Dokumentet hadde tittelen *Déclaration de domiciliation* (erklæring om administrativ adresse)² og var utstedt av organisasjonen Forum Réfugiés-Cosi som drev mottakskontoret for asylsøkere som han sov utenfor. De ga meg bare en adresse, men ikke noe hus, sa han, og holdt det tynne hvite arket opp i luften: «Tror de jeg kan sove på dette?»

Dagene tilbrakte Lamin og Amat ofte på og rundt den livlige plassen på toppen av Rue d'Aubagne, ikke langt unna mottakskontoret for asylsøkere. Da to bolighus kollapset i denne gaten den 5. november 2018 hadde Lamin allerede blitt deportert til Italia, mens Amat var midlertidig innlosjert hos Adama, en gambisk dame som drev en skjønnhetssalong i nabolaget. Åtte personer med bakgrunn fra Frankrike, Komorene, Peru, Italia, Tunisia og Algerie døde da husene raste sammen. Ifølge kommunen, som eide den ene bygningen, skyldtes kollapsen det kraftige regnet de forutgående dagene. I sorg over sine døde familiemedlemmer, venner og naboer hevdet innbyggerne i nabolaget at det var innstrammingspolitikk og forsømmelse fra de ansvarlige politikerne som hadde forårsaket kollapsen. De hadde latt gamle bygninger forfalle i påvente av at eiendomsutviklere skulle gentryfisere området, ble det hevdet. I mellomtiden forsømte hushaier³ eiendommene og profiterte på fattige leietakere, ofte med statlig bostøtte eller uten gyldig kontrakt. Tragedien i Rue d'Aubagne avstedkom en serie av ordrer om bygg som var farlige,⁴ og på noen få uker ble minst 3000 nødevakueringer og tvangsforflytninger igangsatt under overvåking av politi og brannvesen (Dorier & Dario 2020). Skjønnhetssalongen til Adama, som Amat bodde hos, ble spart.

Den 14. november 2019, ett år etter tragedien i Rue d'Aubagne, ble de rundt 80 innbyggerne i 51 Boulevard Dahdah beordret til å forlate bygningen på grunnlag av en ordre om alvorlig og akutt fare. Noen timer senere tvang politiet beboerne til å evakuere i all hast, uten mulighet for å ta med seg personlige eiendeler. De evakuerte ble tilbudt midlertidig innlosjering i en idrettshall og på det som i Frankrike omtales som *hôtel meublé* (møblert hotell).⁵ Mange av beboerne var asylsøkere og kom derved inn under det nasjonale mottakssystemet, administrert av det franske immigrasjons- og integrasjonskontoret (OFII),

1. Siden 2015 må alle asylsøkere forhåndsregistrere seg på Plateforme d'accueil des demandeurs d'asile (PADA), for å få time hos det franske immigrasjons- og integrasjonskontoret. I 2020 skiftet mottakskontoret navn til Structure de premier accueil des demandeurs d'asile (SPADA), og ble relokalisert fra sentrum til de nordlige forstedene.
2. Slike administrative adresser gjør det mulig blant annet å motta post fra myndighetene angående asylsøknaden også for de som er hjemløse.
3. På fransk brukes uttrykket *marchand de sommeil*, som direkte oversatt betyr en «søvn-handler». Begrepet refererer til personer som leier ut bolig til sårbare mennesker med mål om betydelig profitt, og tilsvarer det norske begrepet «hushai».
4. En *arrêt de péril*, eller ordre om bygg som er farlige, er en administrativ handling utført av ordføreren hvis en bygning på grunn av sin tilstand anses å representere en fare for beboere, naboer og forbipasserende. Vurderingen omfatter både bygningens soliditet og hvorvidt den representerer en helsefare for beboerne.
5. *Hôtel meuble* blir brukt for å skille turisthoteller fra etablissementer som tilbyr hotelltjenester (sengetøy, telefon osv.), men vanligvis brukes som en midlertidig hovedbolig.

mens andre var papirløse. I likhet med Lamin og Amat hadde beboerne ikke blitt tilbudt mottaksplass, og var overlatt til hushaiene i leiemarkedet. Utkastelsen fra Boulevard Dahdah var en av mange i rekken av tvangsforflytninger fra bygninger bebodd av fattige innbyggere og nyankomne migranter uten andre boligalternativer.⁶

I denne artikkelen analyserer jeg boligsituasjonen til asylsøkere og papirløse i Marseille i lys av det som i den engelskspråklige litteraturen omtales som «displacement» og som jeg her vil oversette med «deplassering».⁷ Begrepet deplassering åpner for å undersøke sammenhengen mellom internasjonal migrasjon og urbane prosesser knyttet til boligpolitikk. Med utgangspunkt i mangeårig feltarbeid i Marseille analyserer jeg migranternes erfaringer med å bli «fordrevet» og «kastet ut», noe de etnografiske vignettene i innledningen illustrerer. På tross av gjentatte slike erfaringer, strever migranter også for å situere seg fysisk og sosialt i byen. Disse bestrebelsene har resultert i nye former for selvorganisering og alternative boformer, såkalte «kontraktsfestede husokkupasjoner» eller «selvstyrte asylmottak», som jeg analyserer som en form for «emplacement», eller «plassering». Gjennom plassering kommer migranternes kamp til uttrykk som urbane rettighetskamper (De Genova, 2015). I Marseille sitt tilfelle samvirker disse forsøkene på plassering med en polarisering av bypolitikken mellom en økt fragmentering og privatisering av byrommet – eller Privatopia, som Dorier (2023; Mc Kenzie, 1994) kaller det – og idealer om en inkluderende velkomstby for migranter.

Det etnografiske grunnlaget for artikkelen er mangeårig feltarbeid med ulike grupper av migranter i Marseille. På slutten av 1990-tallet gjorde jeg feltarbeid blant nord-afrikanske migranter og etterkommere i de nordlige forstedene. De siste 10 årene har jeg i økende grad fokusert på de såkalte papirløse eller irregulærte migrantene, og deres tilgang til helse- og velferdstjenester, inkludert bolig. Mitt nåværende prosjekt, hvor jeg nylig avsluttet feltarbeidet, undersøker hvordan sentrale aktører forstår og operasjonaliserer sårbarhet i mottak av asylsøkere. Gjennom disse feltarbeidene har jeg gjort deltakende observasjon, hovedsakelig gjennom å følge migranter i deres dagligliv. Jeg har også deltatt i og observert aktivitetene i helse- og velferdstiltak rettet mot migranter med en prekær oppholdsstatus, samt i frivillige organisasjoner og aktivistnettverk. I tillegg har jeg benyttet meg av ustrukturerte og strukturerte intervjuer med ulikt posisjonerte aktører på disse arenaene.

Sammenveving av «flyktningkrise» og boligkrise i Marseille

Marseille er et knutepunkt for migrasjonsstrømmer i middelhavsområdet, og dette preger det urbane rommet på en rekke måter. Migrasjon er sentralt for byens selvforståelse og image, og har fungert som en økonomisk motor som har formet byens sosiale og urbane struktur i århundrer (Peraldi, 1999). Som Angéilil og Malterre-Barthes (2020) peker på, har ulike migrasjonsbevegelser også foranlediget ulike boligformer. Mange av arbeidsmigranternes som kom i forbindelse med gjenoppbygningen av landet etter den andre verdenskrig, bodde i såkalte *bidonvilles* (slumbyer) etter modell av algeriske landsbyer (Molga 2012).⁸ Etter hvert ble det bygget transitt- og arbeiderboliger og slumbyene ble revet. Etter at Algerie i 1962 ble en selvstendig stat, ble private initiativer for masseboliger og offentlige pro-

6. Som eksempler kan nevnes Corot i februar og desember 2018, 59 St. Just i juni 2020, Petit Séminaire i november 2020, Flamants i juli 2021 og Kalliste i mai 2022.

7. Det er ikke lett å finne en god norsk oversettelse på displacement. Jeg har valgt å hovedsakelig bruke deplassering når jeg skriver på et generelt nivå, mens jeg enkelte ganger snakker om deportering, utkastelse og fordrivelse på et mer konkret nivå.

8. <https://www.lesechos.fr/2012/07/25061962-les-pieds-noirs-debarquent-a-marseille-1094193> Slått opp 15.09.2022.

grammer for stor-skala høyhus boligprosjekter (de såkalte *Grands Ensembles*) igangsatt for å ta imot de rundt 120.000 franske bosetterne, såkalte *pièds noirs* [svarte føtter], som installerte seg i Marseille. Algeriere som hadde tjent i den franske hæren, de såkalte *harkiene*, ble innlosjert dels i egne mottaksleire, dels i egne blokkområder. De store boligmaskinene fra denne epoken, mange av dem bygget som sosialboliger (HLM), huser i dag i stor grad migranter og deres etterkommere.

Boligmangel og en prekær bosituasjon møtte flere tiår senere også de som ankom Marseille i forbindelse med «flyktningkrisen» i 2015. Byen ligger omtrent tre timers kjøring fra grensene til Italia og Spania, som er hovedankomstland på den såkalte Middelhavsrueten. Kritiske franske migrasjonsforskere har argumentert for at det er mer presist å omtale flyktningkrisen som en «mottakskrise» med henvisning til at det var den manglende viljen hos franske og europeiske myndigheter til å ta imot flyktningene som skapte krisen, heller enn antallet nyankomne som sådan (Akoka 2017; Agier 2018). Et sentralt aspekt ved denne mottakskrisen er underkapasiteten i det statlige mottakssystemet for asylsøkere, som vedvarer på tross av opprettelsen av flere mottaksplasser og nye typer av korttidsmottak.⁹ Et flertall av nyankomne asylsøkere i Marseille tilbys ikke mottaksplass eller annen bolig, men bor på gaten, i små urbane teltleirer eller på uhygieniske og overfylte hospits og nedslitte møblerte hoteller. De som har familie, venner eller bekjente fra samme hjemsted, finner seg ofte midlertidig losji via sine nettverk. I det private markedet er de prisgitt hushaiene i Rue d'Aubagne og tilsvarende fattige områder i byen. Det faktum at fransk lov hindrer asylsøkere i å jobbe, forsterker boligusikkerheten, og det samme gjør begrensningene i den økonomiske godtgjørelsen (*Allocation pour demandeur d'asile*, ADA) som asylsøkere har krav på. Der kan man ikke lenger ta ut kontanter, og derfor ikke betale husleie kontant. Asylsøkere deler en prekær posisjon i boligmarkedet med de papirløse, hvorav mange er asylsøkere med endelig avslag.

I Marseille må mottakskrisen også ses i lys av boligkrisen. Kollapsen i Rue d'Aubagne og de mange tvangsevakueringene som fulgte, satte nasjonalt søkelys på boligkrisen, som i en rapport fra Haut comité pour le logement des personnes défavorisées (2019)¹⁰ ble omtalt som en «humanitær krise». Mens de lokale myndighetene framhevet plutselige og uforutsigbare faktorer som regn og brann, viste undersøkelser at kollapsen og tilstanden til de mange bygningene som måtte tvangsevakueres, var et resultat av samvirkende systemiske prosesser (Dorier & Dario, 2020, 9). I en rapport fra Chambre régionale des comptes Provence-Alpes-Côte d'Azur (2019) konkluderes det med at Marseille mangler oversikt over sin bygningsmasse og verktøy for å vurdere bygningenes tilstand og nødvendige vedlikeholdsutgifter. Den politiske forsømmelsen som innbyggerne i nabolaget pekte på etter kollapsen i Rue d'Aubagne, handlet både om manglende politisk styring, om byens gjeldstyngethet og om den økte «finansialiseringen» av boligmarkedet i Frankrike, hvor bolig i økende grad forvandles fra en rettighet til et objekt for investering og økonomisk spekulasjon (Nappi-Choulet 2013; Guironnet et al. 2016; Møgster, 2022).

Marseille er preget av urban fragmentering, med konsentrasjon av fattigdom i sentrum og de nordlige distriktene i byen. Denne urbane ulikhetsgeografien skiller seg fra andre franske byer. I Paris er de vanskeligstilte nabolagene, de beryktede forstedene, perifere og plassert utenfor sentrum. I Marseille ligger de fattige forstadsområdene innenfor kommunegrensen. Den interne bystrukturen er fragmentert mellom høyhusene i *les quartiers nord*

9. Overslag viser at det i hele departementet finnes 3138 mottaksplasser, mens 5899 asylsøkere er registrert ved PADA i Marseille. Etter destruksjonen av den uformelle teltleiren kalt Jungelen i Calais i 2016 tok Marseille også imot asylsøkere som ble delokalisert fra denne leiren og andre uformelle leirer i Paris.

10. Denne komitéen har oppsyn med retten til bolig og rapporterer årlig til myndighetene.

(de nordlige bydelene) og de velstående, kystnære boligområdene i sør og øst, som er preget av enklavedannelse og innhegnede boligområder (*gated communities*) (Dorier & Dario, 2018).¹¹ Sosialboliger, som det på langt nær er nok av, finner man først og fremst i de nordlige bydelene, noe som forsterker den geografiske segregeringen.¹² Det er imidlertid sterke kontraster internt i bydelene. Enklavedannelse og innhegnede boligområder er også i ferd med å bre seg utover i de nordlige bydelene, med tanke på å tiltrekke seg en middelklasse som søker trygghet, men ikke har økonomiske ressurser til å bosette seg i sør og øst. Byens nord/sør-akse og sosioøkonomiske ulikhetsgeografi er også etnifisert og rasialisert, der flertallet av migranter og etterkommere fra de tidligere franske koloniene bor i nord og sentrum-nord.

Særegent i fransk kontekst er at det historiske sentrum nær den gamle havnen i Marseille har beholdt et «folkelig» preg, med en dels degradert boligpark, selv om det blir stadig flere velstående og/eller gentrifiserte lommer i sentrumskjernen (Dorier & Dario, 2020). Innvandrere og de såkalt «folkelige klassene»¹³ er overrepresentert blant beboere i sentrum-nord (Baby-Collin & Bouillon 2017). Enkelte områder som Noailles og Belsunce har blitt beskrevet som transittnabolag for nyankomne migranter (Cusin, 2016). Nesten alle ordrene om alvorlig og overhengende fare som ble utstedt etter tragedien i Rue d'Aubagne gjaldt gamle bygninger i sentrum-nord, hvor beboerne har lav inntekt (Dorier & Dario, 2020). Mangel på sosialboliger i det gamle sentrum vanskeliggjorde gjenbosetning av de som ble nødevakuert og tvangsflyttet, og førte til at beboere ble tvunget ut av sentrumskjernen. Dorier og Dario (2020) peker også på at det blant de evakuerte beboerne fantes personer som av ulike grunner ikke hadde eller ikke hadde fått ivaretatt rettigheter som leieboere. Noen kjente ikke sine rettigheter, mens andre ikke hadde rettigheter fordi de oppholdt seg i landet uten autorisasjon fra myndighetene. Noen betalte full husleie kontant, uten leiekontrakt. En av de døde i Rue d'Aubagne var en migrant i en såkalt irregulær situasjon.¹⁴

Deplassering og plassering som analytisk inntak

Migrasjonsantropologer har i senere tid rettet oppmerksomhet mot hvordan nasjonalstatens grenser ikke bare er å finne ved de territorielle ytterkantene, men også reproduseres internt. Fuglerud (2006) har beskrevet hvordan en slik bevegelse fra den fysiske yttergrensen til grenser innad i den «politiske kroppen» endrer mekanismene for inkorporering av nye medlemmer i samfunnet. I en diskusjon om det han kaller «migrantmetropolen», argumenterer De Genova (2015) for at internaliseringen av nasjonalstatsgrensen fører til en reskalering av både håndheving av migrasjonslovgivingen og migranternes kamp for å delokalisere grensen:

The migrant metropolis becomes the premier exemplar, simultaneously, of the extension of borders deep into the putative 'interior' of nation-state space through immigration law enforcement that increa-

11. Marseille er delt i 16 arrondissement (administrative inndelinger). 13, 14, 15 og 16 arrondissement regnes til *les quartiers nord*. 3 arrondissement, som er den fattigste bydelen i Frankrike, ligger på grensen mellom sentrum nord og *les quartiers nord*.

12. Det finnes flere typer sosiale boliger i Frankrike. Dorier & Dario (2020) skiller i sin rapport mellom sosial, midtels sosial, og veldig sosial.

13. *Les classes populaires*, som kan oversettes med de folkelige klassene, omfatter de som ikke tilhører eliten eller middelklassen, inkludert arbeidere så vel som de som står utenfor arbeidslivet. Kategorien, som er vanlig i fransk samfunnsforskning og offentlig debatt, henspiller ikke utelukkende på økonomiske forhold, men også på juridisk, politisk, etnisk og andre former for ulikhet.

14. Den offisielle betegnelsen på fransk er «utlending i en irregulær situasjon» og viser til en juridisk status som kvalifiserer situasjonen til en utlending som befinner seg på territoriet til en stat uten å ha gyldig oppholdstillatelse.

singly saturates the spaces of everyday life, and of the disruptive and incorrigible force of migrant struggles that dislocate borders and instigate a re-scaling of border struggles as urban struggles (De Genova, 2015, 3).

En slik internalisering av nasjonalstatsgrensene finner vi blant annet i begrensninger i tilgang til sosiale og materielle goder som helse, sikkerhet, utdanning og bolig, basert på oppholdsstatus. Slike begrensninger benyttes i økende grad av stater med den hensikt å «avskrekke» migranter. En annen viktig dimensjon er utvidelsen av det De Genova og Peutz (2010) kaller et «deportasjons- og tilbakeholdelsesregime». Det er ikke bare faktisk deportasjon som kan erfares som fordrivelse, men også det å være deporterbar (De Genova, 2002). Å leve med en konstant frykt eller bevissthet om deportasjon som en mulighet gjennomsyrrer det sosiale, og gjør personer mer sårbare for utnyttelse i arbeidslivet og på boligmarkedet. Deporterbarhet gjør det vanskelig å situere seg fysisk og sosialt i et relasjonelt bylandskap og å skape mening og forutsigbarhet i hverdagen.

Begrepet om deporterbarhet setter søkelys på hvordan nasjonalstatens grenser reproduseres i migrantmetropoler og former hverdagslivet til migranter som er i en såkalt irregulær situasjon. Andre forskere vektlegger den effekten grenser har ikke bare på migranternes liv, men også på EUs minoritetsborgere, så som muslimer i franske forsteder eller romfolk. Disse minoritetsborgerne behandles ifølge Van Baar (2017, 225) av myndighetene i europeiske land som «inferior, evictable, and exploitable». I en analyse av rom sin situasjon i Europa bygger Van Baar videre på De Genovas (2002) begrepsfesting av deporterbarhet og lanserer begrepet «evictability», som han definerer som «the possibility of being removed from a sheltering place» (Van Baar 2017, 214). Utkastbarhet er knyttet til sikkerhetisering (*securitization*), det vil si hvordan tilstedeværelsen av enkelte kategorier av mennesker i det urbane eller nasjonale rommet pekes ut og styres som et sikkerhetsspørsmål. Utkastbarhet er videre knyttet til rasialisering og ofte nyliberale urbane logikker og gentrifiseringsprosesser som muliggjør overvåking og utkastelse ikke bare av migranter, men også borgere som oppfattes som uproduktive, farlige eller uønskede på grunnlag av sin etniske eller religiøse tilhørighet. Van Baar skriver at:

[...] the logic of evictability is considerably anchored in processes of neoliberalization—particularly in those related to the privatization of housing markets and to the conditionalization of access to labour and welfare through workfare and activation policies (Van Baar, 2017, 226).

I forlengelsen av De Genova og Van Baar foreslår Lind (2020a) å se deporterbarhet og utkastbarhet som ulike skalauttrykk for «displaceability», som jeg her velger å oversette med «deplasserbarhet». Lind forstår deplasserbarhet som potensialet for å bli tvunget til mobilitet eller tvangsmessig fjernet fra et sted. Basert på sin studie av irregulær migrasjon i Sverige og Storbritannia argumenterer Lind (2020a; 2020b) for at migranternes deplasserbarhet ofte strekker seg ut over livsløpet, fra tvungen migrasjon i hjemlandet, til risiko for å bli deportert fra landene de har migrert til og til å bli kastet ut fra sine boliger i forbindelse med gentrifiseringsprosesser i byene de etablerer seg i. Deplasserbarhet er også knyttet til andre faktorer enn migrasjonsstatus, så som etnifisering, rasialisering, kjønn og seksualitet.

Begrepet *displacement* forbindes ofte med «tvungen migrasjon». Slik jeg bruker begrepet her, er imidlertid ikke poenget å lage et enkelt skille mellom tvang og frivillighet, eller mellom mobilitet og immobilitet. Deplassering handler ikke utelukkende om forflytning i fysisk rom, men også om å bli delokalisert i forhold til strukturer som bidrar til å skape mening og forutsigbarhet (Ramsey, 2021; Bjarnesen & Vigh, 2016). Deplassering kan studeres på ulike skalanivå, knyttet til migrasjonsbevegelser over landegrenser så vel som til til-

bakeholdelse og deportasjon av migranter som er i en irregulær situasjon, og tvangsforflytning og utkastelse av beboere i forbindelse med gentrifisering og nyliberal bypolitikk (Caglar & Glick Schiller, 2018; Lind, 2020a; Ramsey, 2021).

Van Baar (2017) og Lind (2020a) bygger begge videre på kritikken av metodologisk nasjonalisme i migrasjonsantropologien (se for eksempel Caglar & Glick Schiller, 2018). For Van Baar er utkastbarhets-begrepet en måte å bevege seg forbi fokuset på nasjonalstatsgrenser man ofte finner i migrasjonsstudier, og til å undersøke hvordan disse artikulere med urbane grenseprosesser i forsteder (banlieues), ghettoer og fattige nabolag. På samme måte kan begrepene deplassering og plassering utfordre tendenser til «metodologisk nasjonalisme» og bidra til å «de-eksepsjonalisere» (Ramsey 2021) eller «de-migrantisere» (Dahinden 2016) migrasjonsforskningen. Deplasserbarhet og utkastbarhet kan produseres på tvers av ulike migrantgrupper, og på tvers av skiller mellom statsborger og migrant, og ulik oppholdsstatus.¹⁵ Anderson (2019) har for eksempel argumentert for at innvandringskontroll i Storbritannia kan sees på som en del av en rekke tiltak som brukes for å kontrollere mobiliteten til de fattige, som «migrantiseres» uavhengig av statsborgerskap. Som utgangspunkt for en analyse av migranternes boligsituasjon i Marseille, gjør et fokus på deplassering det mulig å studere hvordan internalisering av den franske nasjonalstatens postkoloniale grensepolitikk virker sammen med nyliberal bypolitikk for å produsere deplasserbarhet – og hvordan slik deplasserbarhet former innbygges mulighet for å skape mening og forutsigbarhet i det urbane landskapet.

Samtidig har forskning om gentrifisering i senere tid satt søkelys nettopp på betydningen av rase, etnisitet og oppholdsstatus for utkastelse i forbindelse med byreovering og gentrifisering (Huse, 2018; Lind, 2020a). Når det gjelder Marseille, har Berry-Chikhaoui, Deboulet og Mamou (2021) argumentert for at historisk sett har det at ulike sosiale klasser og etniske grupper bebor samme områder bidratt til å bremse utkastelsespolitikk i tilknytning til gentrifisering. Den økende urbane fragmentering som Dorier & Dario (2020: 9) beskriver, står i så fall i fare for å forsterke utkastbarheten til de som lever utenfor de innhegnede områdene. I hvilken grad byutviklingen i Marseille kan kalles gentrifisering, og i hvilken grad sentrum faktisk gentrifiseres, er også omstridt (se for eksempel Vacher, Valegeas & François, 2021), og det er lett å peke på områder hvor forsøk på gentrifisering av sentrum så langt har feilet. Indirekte kan imidlertid evakueringer fra bygninger på grunn av ordrer om farlige bygg knyttes til gentrifiseringsprosesser, da det å la en eiendom forfalle til den må rives er en måte å konvertere land og eiendom til ny bruk.

Selv om begrepene om deplassering og utkastbarhet er nyttige for å undersøke hvordan nasjonalstatens grenser, som reproduseres internt i det urbane, virker sammen med urbane grenseprosesser knyttet til nyliberal bypolitikk og gentrifisering og hvordan også (migrantiserte) (stats)borgere fra de lavere klassene gjøres utkastbare, kan det å utelukkende fokusere på fordrivelse bidra til å produsere et bilde av migranter som passive ofre for en nyliberal politisk økonomi og en internalisert postkolonial grensekontroll. Som Bjarnesen og Vigh har argumentert for, må vi også se på migranternes «emplacement», altså på hvordan folk strever for å «move into place despite being forced out of it» (2016, 10). Plassering kan forstås som en streven etter å situere seg fysisk og sosialt i et relasjonelt landskap (Bjarnesen & Vigh, 2016; Caglar & Glick-Schiller, 2018, 21). Gjennom å studere hvordan migranter strever for å «å bygge et liv» får vi også øye på hvordan migranternes rettighetskamp kommer til uttrykk som kamp for et sted å bo.

15. Hvem som beholder migrasjonsstempelen, er ofte knyttet til nasjonalt spesifikke måter å kode og gjenskape rase på (Balibar 1991; Anderson 2019).

Migrantenes bostrategier

I det følgende vil jeg introdusere tre av migrantene jeg har fulgt over lengre tid, for derigjennom å illustrere noen av de romlige og temporale dimensjonene ved deres deplasserbarhet og streven etter å plassere seg. Walid, en ung tunisisk mann, kom til Marseille i 2013. Han forlot Tunisia under Jasmin-revolusjonen da hans beste venn ble drept i forbindelse med de voldsomme demonstrasjonene. De første dagene i Marseille sov han sammen med en gruppe nyankomne tunisiere ved Porte d'Aix i den nordlige delen av sentrum, som også er kjent som den arabiske bydelen. Da politiet begynte å anholde beboerne i teltleiren og anbringe dem i byens «utlendingsinternat»¹⁶ med tanke på deportasjon, okkuperte han en tom bygning i nærheten sammen med andre tunisiere. Der delte de på det lille de hadde, og den som hadde klart å tjene noen penger i løpet av dagen, tok mat med hjem til de andre. Selv om en del av tunisiere som dro i forbindelse med Jasminrevolusjonen så på seg selv som politiske flyktninger, var det få som søkte asyl ettersom de visste at det ville være nærmest umulig å oppnå. De hadde dermed ikke krav på bolig eller bostøtte. Livet i det okkuperte huset var tungt og upraktisk ettersom de hverken hadde innlagt vann eller strøm, og da Walid etter hvert fikk seg en mer stabil inntekt som selger i en markedsbod, leide han først en seng i en hybel i en av arbeiderboligene i sentrum-nord. Da han etter hvert fikk jobb som håndverker, ble han innlosjert av arbeidsgiveren sin mot fradrag i lønnen. Arbeidsgiveren var redd for at kollegaer skulle få nyss i Walid sin udokumenterte status og ba ham derfor om å ikke omgås kollegaene sosialt. Walid ble deportert etter å ha bodd flere år i Marseille. Han vet ikke om det var en av kollegaene som anga han.

Chance kom til Marseille med kona Diamond. De er begge fra Edo-staten i Nigeria og møtte hverandre i Italia etter at Chance rømte fra gjengvold og Diamond fra en fattig og voldelig familie. Med den økonomiske krisen og den økte tilstrømningen av migranter i løpet av den lange migrasjonssommeren, ble det vanskeligere å klare seg i Italia, og da Diamond ble gravid bestemte de seg for å flytte til Marseille. Grunnet boligmangel og mangel på inntekt sov Chance og Diamond den første tiden sammen med andre asylsøkere under taket til det gamle fiskemarkedet foran registreringskontoret for asylsøkere. «Jeg kan klare det på gaten», sa Chance til meg, «Jeg er en mann og sterk nok til å ta det». Han bekymret seg imidlertid for Diamond. Da Diamond var i tredje måned ble de innlosjert på et av de «møblerte hotellene» som brukes til nødinnkvartering av særlig sårbare asylsøkere. Oppholdene var korttids og måtte fornyes hver tiende dag. Noen ganger fikk de ikke fornyet i tide og måtte tilbake på gata. Mens de ventet på svar på asylsøknaden, spontanaborterte Diamond. Dette medførte også at de ikke lenger var prioritert for bolig. Etter hvert fikk de leid seg et rom i en av høyhusblokkene i *les quartiers nord* som brukes som sosialboliger. I blokken deres bodde hovedsakelig nigerianere, mange av dem uten lovlig oppholdsstatus, og bomiljøet var preget av fattigdom, utrygghet og uformell økonomisk aktivitet. Etter en brann ble bygningen tvangsevakuert, og ettersom de ikke hadde noen formell leiekontrakt, hadde de ikke rettigheter til ny bolig.

I den lille teltleiren som ligger 100 meter fra leiligheten jeg ofte leier når jeg er på feltarbeid, bor for tiden 5-6 unge menn. En av dem er Omar fra Guinea Bissau. De unge mennene har slått opp teltene de har fått av Røde Kors, på en tynn stripe gress mellom noen rader av sosiale boliger (HLM). Slike små uformelle teltleirer finnes mange steder rundt om i byen, særlig rundt jernbanestasjonen som ligger i sentrum nord. Omar er «dublinert»¹⁷

16. I Frankrike settes migranter uten lovlig opphold i administrative tilbakeholdelsessentre (Centre de Retention Administrative, CRA) med tanke på utsendelse.

17. Dublinavtalen er et samarbeid mellom EU-landene, Island, Sveits, Liechtenstein og Norge og innebærer at en asylsøker får søknaden sin behandlet i kun ett av Dublin-landene, som hovedregel i det første landet personen kommer til. Dublinavtalen var en av hovedgrunnene til at asylsøkere ble irregulær under mitt feltarbeid.

asylsøker, noe som innebærer at han må holde seg skjult for myndighetene i 18 måneder før han kan søke asyl under såkalt normal prosedyre. Hvis han søker nå, er sjansene store for at han vil bli sendt tilbake til Italia. De unge mennene i leiren har migrert fra tidligere franske kolonier i Afrika, snakker fransk, og anser å ha bedre sjanser for å skape seg et nytt liv her enn i Italia. For dem er leiren et sted å holde seg ute av syne. Et par dager før vi sist snakket sammen møtte Omar en landsmann som bor i en av byens okkuperte bygninger, og vurderer å flytte inn dit så snart det blir et rom ledig. Der håper han å finne mer stabilitet enn i den omskiftelige teltleiren.

Walid, Chance, Diamond og Omar har alle gjentatte erfaringer med å bli fordrevet både i hjemlandet, underveis til Europa og i Marseille. Deres bosituasjon i Marseille karakteriseres av midlertidighet og gjentatte ufrivillige forflytninger mellom teltleirer, asylmottak, møblerte hotell, hospitsler, okkuperte bygninger og «utlendingsinternat». De lever med en bevissthet om at de når som helst kan kastes ut, eller bli nødt til å finne seg et nytt midlertidig bosted.

Deplasseringens temporalitet

Fokus på det romlige er åpenbart viktig når tema er deplassering. De temporale aspektene ved deplassering og plassering er derimot mindre utforsket, men ikke av den grunn mindre sentrale. Nyere migrasjonsantropologi har pekt på temporalitet som et sentralt aspekt ikke bare ved migranternes erfaringer, men også ved migrasjons- og grensekontroll (Jacobsen, Karlsen og Khosravi, 2020). Å «speede opp» og «sakke ned» er strategier som tas i bruk i den franske migrasjonspolitikken for bedre å kontrollere migrasjonsstrømmer (Jacobsen, 2020). Slike strategier har konsekvenser for migranternes erfaringer og former deres migrasjonsprosjekter. For eksempel kan det å vente på svar på asylsøknaden oppleves som en udefinert tid hvor livet er satt på vent, mens et plutselig vedtak om deportasjon, dersom man får avslag på søknaden, skaper et oppjaget tempo hvor «tiden løper ut» (Jacobsen, 2020).

Begreper som deporterbarhet, tilbakeholdbarhet og utkastbarhet har også en temporal dimensjon. Det dreier seg per definisjon om *muligheten* til eller *potensialet* for i fremtiden å bli deportert, fordrevet eller kastet ut. Dette mulighetsscenariet bekrefter betydningen av en usikker fremtid. Det er ikke bare selve deplasseringen, men å leve med muligheten for at man i fremtiden kommer til å bli fordrevet, som er definerende for migranternes erfaringer og livsprosjekter (Jacobsen, Karlsen og Khosravi, 2020). Det den fransk-algeriske sosiologen Abdelmalek Sayad (1999, 50) beskrev som følelsen av varig midlertidighet (*le sentiment du provisoire durable*) i migranternes liv mellom «to tider, to land, to situasjoner» artikulterer her med en strukturell midlertidighet knyttet til deplasserbarhet og utkastbarhet. Som vi ser av eksemplene ovenfor varierer deporterbarhet og utkastbarhet i intensitet over tid. I perioder kan man ha en viss beskyttelse mot å bli sendt ut av landet, mens faren for utkastelse i andre perioder øker.

Midlertidighet kan også erfares som venting. For Omar og de andre som er «dublinert» handler det om å «vente ut» (Hage, 2009) dublinering, det vil si å holde seg skjult til man kan søke asyl igjen og derved er beskyttet fra å bli deportert. Å vente ut er en spesifikk form for venting, hvor man venter på at noe uønsket skal gå over. Selv om denne ventingen er passiv i forhold til objektet for ventingen, så innebærer den likevel å møte de gitte omstendighetene med mot og utholdenhet (Hage, 2009). Omar foretrekker å vente i teltleiren framfor hospitsene, som, i tillegg til å være skitne og overfylte, har et strengt tidsregime. Opphold innvilges for inntil ti netter om gangen, og skaper derved en vedvarende midler-

tidighet i migrantenes forsøk på å situere seg fysisk og sosialt. For ikke å miste plassen sin må man være på hospiset senest klokken 16.30 når de åpner. Tidsregimet styrer også hverdagen. Fra klokken 09.30 og fram til hospiset åpner igjen er man henvist til de ulike offentlige og frivillige hjelpetiltakene som finnes i byen, eller til de uformelle arbeidsformidlingsstedene for de som på tross av manglende arbeidstillatelse prøver å tjene nok penger til et annet sted å bo. De strenge innsjekkingsreglene vanskeliggjør både deltakelse i (det uformelle) arbeidslivet og det å kunne kontrollere rytmen i eget hverdagsliv (se Jacobsen, 2020).

Den romlige og temporale sårbarheten migranter med prekær oppholdsstatus opplever, har noen viktige likhetstrekk med den spatio-temporale sårbarheten de deplasserte innbyggerne opplevde etter huskollapsen i Rue d'Aubagne. Jeg tenker særlig på opplevelsen av midlertidighet i bosituasjonen, hvor varigheten ofte er ukjent. I slike situasjoner er det vanskelig å skape et hjem, anskaffe eller ta vare på personlige eiendeler som identitet og minner knyttet til, og å skape kontinuitet og forutsigbarhet. På grunn av mangel på sosialboliger i sentrumsområdene, ble de som ble tvangsevakuert etter tragedien i Rue d'Aubagne ofte gjenbosatt i bydeler langt fra der de opprinnelig bodde, noe som gjorde det vanskelig med kontinuitet for eksempel i barns skolegang og tidkrevende å komme seg på jobb. Alternativt ble de innlosjert i møblerte hotell som er beregnet som midlertidig bosted og ofte mangler fasiliteter som muligheter til å lage mat og vaske klær. Deplassering, også når den skjer internt i det urbane heller enn på tvers av nasjonalstatsgrenser, kan oppleves som at livet er «satt på vent», og fremtiden usikker. Deplassering er altså ikke en unik erfaring for migranter, ettersom (særlig fattige og rasialiserte) innbyggere også kan være utkastbare og oppleve tvungen forflytning eller immobilitet knyttet til nyliberal bypolitikk, reoveringsprosjekter og gentrifisering.

Samtidig som fokus på de temporale aspektene ved det å ha blitt kastet ut eller være utkastbar problematiserer et binært skille mellom migranter og ikke-migranter i byen, så må vi også undersøke hvordan migranters utkastbarhet i forbindelse med byrenovasjon og gentrifisering virker sammen med andre former for deplassering. Mens Van Baar (2017) hovedsakelig er opptatt av hvordan den biopolitiske grensepolitikken kontroll av mobilitet og produksjon av utkastbarhet er knyttet til ulike gruppers antatte bidrag til populasjonens produktivitet, helse, rikdom og sikkerhet (jf. Walters, 2002), så har Fassin (2005) argumentert for at samtidens biopolitikk hviler på spenninger mellom «medlidenhet» og «kontroll». Sangatte-senteret, en fransk «flyktningleir» som i de første to og et halvt årene etter at den åpnet i 1999 ble anslått å ha huset rundt 65 tusen migranter i transitt på vei til Storbritannia, er paradigmatisk for slike spenninger i behandlingen av irregulærte migranter. Samtidig finner vi ifølge Fassin (2005) en lignende veksling mellom sympati på den ene siden og bekymring for orden og sikkerhet på den andre, mellom det han kaller «medlidenhetspolitikk» og «kontrollpolitikk» i behandlingen av fattige i byene, den urbane underklassen og ungdomskriminelle.

Migranters utkastbarhet og deporterbarhet mellom kontroll og omsorg

Utkastelsen fra det okkuperte boligblokkene i Petit Séminaire i november 2020 kan tjene som eksempel på hvordan biopolitisk grensek kontroll, rasialisering og deporterbarhet virker sammen med urban boligpolitikk og byutvikling. Den viser hvordan nasjonalstatsgrensen strekkes inn i det urbane rommet gjennom håndheving av migrasjonspolitikk, og tydeliggjør spenningene mellom ulike hensyn til profitt, sikkerhet og sårbarhet. Petit Séminaire, en serie blokker med sosiale boliger i *les quartiers nord* som består av 4 bygninger med 12

opp ganger og 240 boenheter, sto ferdig i 1959. Blokkene ble bygget som såkalte transittboliger for migranter som ble bosatt i forbindelse med rivningen av «slumbyene» som huset algeriske migranter. De såkalte slumbyene ble ansett som en mulig sikkerhetstrussel under Algeriekrigen, og de nye boligmaskinene skulle både øke statens kontroll over innbyggerne fra koloniene og sikre mer verdige boforhold. Boligblokkene ble bygget med svært enkel standard med tanke på midlertidig innlosjering av migrantarbeidere, og allerede i 1980 begynte man å snakke om å rive Petit Séminaire. Dette ble imidlertid forhindret på grunn at et massivt renoveringsprosjekt igangsatt av sosiologer i samarbeid med beboerne i perioden 1981-1986 (Anselm, 2000). I 2020 sto rivning igjen på trappene. I likhet med flere av de store boligmaskinene som ble bygd etter den andre verdenskrig, inngikk området i et større renoveringsprosjekt i de nordlige forstedene. Mange av disse erstattes nå av boligutviklingsprosjekter i form av innhegnede privatiserte boligområder som markedsføres som «safe havens» i en del av byen som assosieres med vold og «de farlige klassene».

Mens bygningene i Petit Séminaire sto tomme i påvente av rivning, ble mange av leilighetene okkupert av hovedsakelig vestafrikanske asylsøkere og papirløse. Før utkastelsen utstedte bystyret en ordre om alvorlig og akutt fare på grunn av bygningenes utrygge tilstand. Beboerne ble altså ikke kastet ut med den begrunnelse at de var migranter, men deres status som asylsøkere, eller som utlendinger i en irregulær situasjon for de som hadde fått avslag på søknaden, var likevel av betydning for deres utkastbarhet. Bystyret i Marseille appellerte før utkastelsen til staten og krevde effektiv omsorg for sårbare personer så snart som mulig og at staten skulle tilby støttetiltak og akuttinnkvartering på et tidligst mulig stadium. Fordi mange var asylsøkere ble gjenbosetting av beboerne oppfattet som statens snarere enn byens ansvar. De kom derved inn under de statlige mottaksordningene, der vekten i økende grad legges på sårbarhet som kriterium for tildeling av bolig. På grunn av den strukturelle mangelen på midler dedikert til mottaksforhold i Frankrike, har vurderingen av sårbarhet blitt forstått og operasjonalisert på en stadig mer restriktiv måte av utlendingsmyndighetene (OFII) i Marseille. For eksempel har muligheten til å gå inn i programmet for akuttboliger dedikert til familier som søker asyl, siden 2018 vært begrenset til dem med barn under 3 år, gravide kvinner etter 8. måned som er i besittelse av en legeerklæring, utsatte for menneskehandel, voldsutsatte kvinner og alvorlig syke personer. Slik sett kan sårbarhet forstås som et politisk verktøy som tar sikte på å håndtere den strukturelle mangelen på budsjettmidler til mottak av asylsøkere (Jacobsen og Chappart, 2021b).¹⁸

På den andre siden ble beboerne av Petit Séminaire også framstilt som et «problem» for byens sikkerhet. Marion Bareille, daværende ordfører i de 13. og 14. arrondissementene og fra det høyreorienterte partiet Les Républicains, hevdet at det blant husokkupantene fantes «migrantsmuglere», «mafia» og «kvinner tvunget til prostitusjon». Hun appellerte til staten om å ta seg av de som ble kastet ut og uttalte at lokalområdet ikke kunne ta hånd om flere av disse «problemene». Den tidligere distriktsordføreren Stéphane Ravier fra det høyreradikale partiet Rassemblement National ba på sin side om at de «ulovlige migrantene» måtte sendes ut av landet (La Provence, 30/11/2020). Slik kriminalisering av irregulær migrasjon, og assosiasjon mellom boligokkupanter og kriminelle nettverk, smuglere og menneskehandel, bidrar til å legitimere fordrivelse, både i form av utkastelse og deportasjon. Konstruksjon av kulturell, religiøs og rasialisert forskjell, samt ideer om «kriminelle elementer», brukes til å legitimere deplassering (Caglar og Glick Schiller, 2018). Stigmatisering av innbygere i enkelte nabolag som voldelige og farlige forsterker deres utkastbarhet. Slike diskurser

18. Se også Linds (2020b) kritiske analyse av hvordan sårbarhetsbegrepet operasjonaliseres i forhold til barn av papirløse foreldre i Birmingham og Malmö.

befester også sikkerhetisering av forstedene, som særlig siden de nasjonale opptøyene i 2005 har gitt grobunn for ideer om «farlige klasser», eller *racaille* (avskum) som daværende innenriksminister Sarkozy kalte opprørerne, hvorav mange var etterkommere av migranter.

Mobilisering for en verdig boligsituasjon for alle

Huskollapsene i november 2018 førte til en betydelig mobilisering av sivilsamfunnet i Marseille. Mobiliseringen fikk drahjelp av at nabolaget allerede var i gang med å aksjonere mot et byutviklingsprosjekt, et steinkast unna Rue d'Aubagne, da bygningene klapset.¹⁹ Den påfølgende onsdagen møttes mer en 300 beboere og berørte til et «nabolagsting», og stiftet en organisasjon som de kalte *Le collectif du 5 novembre – Noailles en colère* (5. novemberkollektivet – Noailles i sinne). Lørdagen organiserte de en sørgemarsj til minne om ofrene. En plakat med navn og bilder ble satt opp for å minnes «martyrene».²⁰ Under sørgemarsjen klapset en balkong som falt ned på og såret noen av deltakerne i marsjen. Så kom «sinne-marsjen» den 14. november, som ble åsted for voldsomme sammenstøt mellom politi og demonstranter. Anklager om politivold kulminerte ved en senere demonstrasjon, da tunisiskfødte Zineb Redouane, som var ute for å trekke luft på sin balkong, mistet livet etter å ha blitt truffet av en tåregassgranat avfyrt av politiet.

På parolene under de mange demonstrasjonene ble spørsmål om hvem som var ansvarlige for tragedien reist: «Gaudin, Soleam,²¹ borettslagene, huseierne?» Det ble også rettet kritikk mot den offentlige pengebruken i forbindelse med det kontroversielle og kostbare renoveringsprosjektet av La Plaine. Demonstrantene krevde retten til en verdig boligsituasjon for alle.²² Etter press fra sivilsamfunnet underskrev staten, byadministrasjonen og sivilsamfunnsaktørene et charter som ble enstemmig vedtatt av byrådet 9. juli 2019.²³ Charteret forpliktet offentlige myndigheter til å sikre best mulig beskyttelse av de evakuerte, garantere deres rettigheter og gi best mulig støtte til deres daglige levekår, tilbakekomst til opprinnelig bolig eller eventuell relokalisering. En viktig rolle for 5. novemberkollektivet ble juridisk rådgivning og oppfølging av de som hadde blitt evakuert etter kollapsen i Rue d'Aubagne. For mange av disse trakk omplassering i midlertidige boliger, inkludert på såkalt møblerte hoteller, ut.

Da beboerne – hvorav mange var asylsøkere eller hadde søkt asyl, men fått avslag – ble tvangsevakuert fra Boulevard Dahdah et år senere, appellerte også de til retten til en verdig bosituasjon for alle. I dette tilfellet ser vi tydelig hvordan internaliserte nasjonalstatsgrenser virker inn på urbane dynamikker. Det er staten og dens lokale representanter som er

19. Kampen om La Plaine er en av mange i de siste 30 årene som har aktualisert spørsmålet om hva og for hvem sentrumsområdene i Marseille i fremtiden skal være. Disse kampene har blitt artikulert rundt spørsmål om forslumming og uverdige boforhold, de store byfornyingsprosjektene, og gentrifiseringsprosesser. En del av kritikken av renovasjonen av La Plaine dreide seg om deplassering av fattige innbyggere som ikke ville ha råd til å betale leie etter renovering av området, nedstenging av små lokale foretak, og ikke minst av det lokale markedet, som var kjent for en blanding av lokale produkter og rimelige varer solgt av migranter gjennom sine transnasjonale nettverk.

20. Bruken av begrepet martyrer er interessant i denne sammenhengen, og peker mot at de omkomne ble oppfattet som ofre for politisk forsømmelse og en dødelig bypolitikk. Det er også interessant å merke seg at først tre år senere, i november 2021, ble det satt opp en offisiell minneplakett med navnene til de åtte ofrene.

21. Société Locale d'Équipement et d'Aménagement de l'aire Métropolitaine, SOLEAM, er et lokalt offentlig selskap som er en sentral aktør i byfornyelsesprosjekter i regi av Métropole Aix-Marseille Provence.

22. Lov av 06 juli 1989 definerer normene for «verdige bolig» (*logement décent*). <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069108/> slått opp 23.02.2021

23. Byrådet var på den tiden dominert av partiet Les Républicains (LR) og ordfører Jean Claude Gaudin. Charteret ble senere omarbeidet for å ta hensyn til utviklingen i de fordrevnes situasjon over tid, og en ny versjon ble vedtatt av bystyret under mandatet til Benoît Payan (Le Printemps Marseillais) i oktober 2021.

ansvarlig for bosetting av asylsøkere innenfor det nasjonale mottakssystemet. I et opprop etter utkastelsen kritiserer de fordrevne fra Boulevard Dahdah byen for å ikke ville ta ansvar for dem og deres rett til en verdig boligsituasjon.²⁴ De fordrevne ba rådhuset om å bli behandlet på samme måte som enhver som er fordrevet fra en uverdige bolig og dra nytte av det samme systemet som sine naboer med oppholdstillatelse eller fransk statsborgerskap, nedfelt i charteret om en verdig boligsituasjon. I stedet for å bli innlemmet i de universelle ordningene knyttet til rett til en verdig bolig, forble imidlertid migrantenes rettigheter differensiert med utgangspunkt i juridisk status.²⁵ Der statusen som asylsøker (i motsetning til migrant i en irregulær situasjon) gir rett til bolig som i praksis begrenses av hvem som identifiseres som særlig sårbare, mangler de papirløse tilsvarende rettigheter.

Det var i samarbeid med 5. november-kollektivet at de fordrevne fra Boulevard Dahdah besluttet å stifte en egen organisasjon for juridisk rådgiving for asylsøkere. Association Usagers de la PADA (AUP) ble organisert som en brukerorganisasjon og hadde som hovedmål å gi en stemme til asylsøkere som lider under dysfunksjonaliteten i det franske mottakssystemet, og da særlig virksomheten til mottakskontoret (PADA). Organisasjonen vokste raskt til å ha over 500 medlemmer fra over 50 ulike land. I juni 2021 demonstrerte AUP mot den restriktive forståelsen av sårbarhet som myndighetene legger til grunn for tildeling av bolig til asylsøkere og for organisering av gjenbosetting ved utkastelser fra okkuperte hus (Jacobsen & Chappart, 2021a; 2021b; Chappart, 2021). Parolene henvendte seg til det franske immigrasjons- og integrasjonskontoret (OFII): «Er ikke en nødlidende person sårbar? OFII, fortell oss hva sårbarhet er? Vi forstår ikke. Hvem er de sårbare menneskene? OFII, ta ditt ansvar. Respekter våre rettigheter!» I en samtale vi hadde i etterkant av demonstrasjonen, forklarte en av organisasjonens stiftere at selv kvinner som ikke har arbeid, og ikke mottar økonomisk bistand til asylsøkere (ADA), ikke anses som sårbare nok til at de tilbys bolig. Han forsøkte også å korrigere bildet av de okkuperte husene som en sikkerhetsrisiko for byen:

For folk er det enten de okkuperte husene eller gata. På gata er du mer eksponert. Du kan jobbe med å selge narkotika, eller ende opp med å selv ta narkotika eller prostituere deg for å tjene penger. Problemer med narkotika og prostitusjon eksisterer ikke på grunn av de okkuperte husene, men på tross av dem.

Ettersom boligsituasjonen er en så sentral utfordring i de fleste medlemmenes liv, har AUP i økende grad satt søkelys på retten til bolig og bidratt uformelt til etablering og innlosjering av asylsøkere i okkuperte bygninger. Ifølge lederen for AUP bor rundt 75% av deres medlemmer i slike okkuperte hus.

Husokkupasjon i samarbeid mellom migranter og sivilsamfunnsaktører som jobber for migranters rettigheter, er ikke unikt for Marseille, men har blitt et utbredt fenomen flere steder i Europa, og var del av solidaritetsbølgen som fulgte den lange migrasjonssommeren i 2015 (Dadusc, Grazioloi, & Martinez, 2019). De okkuperte husene gir en viss stabilitet og beskyttelse, men beboerne er kontinuerlig truet av mulig utkastelse. AUP klarte i 2022 å stoppe utkastelse fra et okkupert hus hvor flere av deres medlemmer bodde. Gjennom sitt nettverk fikk de mobilisert lokale aktører, og etter intense samtaler mellom Habitat Alternative Social (HAS) som representant for husokkupantene, og eier, et regionalt offentlig eiendomsselskap (Etablissement Public Foncier, EPF), ble husokkupasjonen kontraksfestet.

24. Communiqué de presse des délogés du 51 bd Dahdah, 2019, 23 november.

25. Se Jacobsen 2020 for en diskusjon av et stadig mer differensiert mottakssystem, blant annet med spesielle mottak for dem som myndighetene ser det som sannsynlig at ikke vil oppnå beskyttelse, og som brukes i påvente av deportasjon.

Med økonomisk og praktisk støtte fra to andre organisasjoner (Fondation Abbé Pierre og Just) satte asylsøkerne i gang en omfattende oppgradering av bygningen. Høsten 2022 ble det arrangert en offisiell åpning med representanter fra lokale kommunale og statlige myndigheter.

Initiativtakerne i AUP omtaler den «kontraktsfestete husokkupasjonen» som et «selvstyrt asylmottak».

Vi gjør det samme som de statlige asylmottakene, bare at det er selvorganisert. Vi har en komité på åtte personer. Vi har regler for hvordan man skal rydde, du kan ikke drive forretninger eller selge noe, ingen prostitusjon eller narkotika, det er bare for bolig. Beboerne får juridisk assistanse med sin asylsøknad og franskundervisning. Hvis det er en konflikt mellom innbyggerne, prøver vi å løse den.

AUP ser retten til en verdig boligsituasjon som helt avgjørende for asylinstituttet. Som en av initiativtakerne formulerte det: «Hvordan kan du forberede deg på asylintervjuet, hvis du er stresset på grunn av en boligsituasjon hvor du er utsatt for usikkerhet, vold, narkotika og prostitusjon og hvor du når som helst risikerer å bli kastet ut?» Stikk i strid med diskursen om «falske asylsøkere» fokuserer AUP på at den prekære boligsituasjonen til asylsøkere undergraver deres mulighet til å oppnå den beskyttelse de har rett til under flyktningkonvensjonen. De mangler informasjon, ressurser og stabilitet til å gjennomgå den krevende prosessen det er å søke asyl.

De kontraktsfestede husokkupasjonene eller selvstyrte asylmottakene kan forstås som former for plassering – en fysisk og sosial forankring – innenfor de muligheter og begrensinger som migrasjonspolitikken og bypolitikken skaper. Migrantenes forsøk på plassering inkluderer både fysisk oppgradering av bygninger som forfaller til beboelige steder, nettverksbygging mellom migranter og med lokale aktører, samt politisk mobilisering for rettigheter. Husokkupasjon som plassering har både en romlig dimensjon og en tidsdimensjon. Kontraktsfestingen gjør utkastbarheten og erfaringen av en usikker framtid mindre akutt. Da jeg besøkte det selvorganiserte mottaket høsten 2022 fortalte beboerne jeg snakket med at leieavtalen var en stor lettelse fordi de ikke lenger trengte å frykte plutselig utkastelse. Samtidig er husokkupasjonen fortsatt svært midlertidig og avtalen går ut allerede 31. mars 2023. Da tas bygningen over av et av de to store selskapene som har jobbet med gjenbosetting av de evakuerte etter kollapsen i Rue d'Aubagne. Håpet beboerne uttrykte var at leieavtalen kunne forlenges, eller at de innen den tid hadde klart å forhandle fram en lignende avtale et annet sted.

Initiativtakerne fra AUP ser det selvorganiserte mottaket som en «prototyp» som de håper å replisere. Stedet drives utfra prinsippet om selvhjelp, og med fokus på asylsøkernes egne prioriteringer og kunnskap om sin situasjon. En utfordring er imidlertid å sikre at asylsøkerorganisasjonen beholder sin autonomi, og at det er asylsøkernes behov og prioriteringer som fortsetter å stå i sentrum for organiseringen. Med kontraktsfesting øker faren for at asylsøkeres forsøk på å situere seg i byen underlegges styringsmekanismene i migrasjons- og bypolitikken, og derved spenningen mellom kontroll og medlidenhet. Den risikerer også å forsterke den økende «outsourcingen» av mottak av asylsøkere til private aktører, inkludert migrantorganisasjoner selv, hvorigjennom mottakssystemet i økende grad underlegges markedskreftene gjennom anbudsordninger (Se Jacobsen og Chappart, 2021b).

Migranternes plass i Marseille – mellom velkomstby og privatopia

Hva er så konsekvensene av at migranternes streven etter å plassere seg – å situere seg fysisk og sosialt – reskaleres til urbane rettighetskamper som fokuserer på retten til bolig? I den senere tid har migrasjonsantropologer trukket frem byer som aktører som potensielt kan utfordre staters ekskluderende migrasjonspolitik (Agier, 2018; Geisser, 2020). I Frankrike har flere storbyer forpliktet seg til å fremme en gjestfrihetspolitikk som utfordrer den restriktive og sikkerhetiserende utviklingen av nasjonal og europeisk migrasjonspolitik. Reskalering av migrantkamper til urbane rettighetskamper vil i et slikt perspektiv kunne åpne for nye former for plassering i byen. Det kontraktsfestede mottaket peker mot en slik utvikling også i Marseille.

I 2020 kom en koalisjon av venstrepartier under navnet Den marseillesiske våren (le Printemps Marseillais) til makten etter 25 år med høyresidens Jean-Claude Gaudin som ordfører. Tragedien i Rue d'Aubagne og behovet for en fornyet og mer rettferdig bypolitikk var høyt på den nye alliansens agenda. Gjennom samarbeid på internasjonalt, regionalt og lokalt nivå fremmet det nye bystyret en visjon om en inkluderende by, som også inkluderer migranter. Et eksempel er medlemskap i Den nasjonale sammenslutningen av gjestfrie byer og territorier,²⁶ et nettverk som jobber for ubetinget mottakspolitik overfor eksilerte. Marseille deltar også i initiativet «Fra havet til byen» og har undertegnet «Alliansen av trygge havner»-erklæringen.

Samtidig som de lokale myndighetene i Marseille signaliserer nye takter både i migrasjons- og bypolitikken, forblir deres handlingsrom begrenset. Staten og fylket fortsetter å være ansvarlig for mottak og innlosjering av henholdsvis asylsøkere og enslige mindreårige, noe som gir byen først og fremst en humanitær rolle (Geisser, 2020), hvor de i samarbeid med sivilsamfunnsaktører inkluderer migranter i enkelte tilbud for andre sårbare innbyggere (hjemløse, sex-arbeidere etc.). I tillegg fortsetter mange av de samme historiske aktørene og Metropolen Aix-Marseille (en ko-urbasjon som inkluderer et større område rundt Marseille og Aix-en-Provence) å definere de store byutviklings- og renoveringsprosjektene som er med på å produsere utkastbarhet og reproducerer sosial ulikhet i det urbane rommet (Vacher, Valegeas & François, 2021).

Visjonen om Marseille som en åpen velkomstby for alle står i skarp kontrast til den en gruppe urbangeografer og kunstnere tegner i utstillingen Marseille Privatopia (Dorier 2022). I utstillingen utforsker de fragmentering av rom og sosial tilbaketrekning som følge av stadig flere innhegnede boligområder i Marseille. Disse boligområdene reguleres og administreres av eiendomsutviklere og medeiere: Det er en form for storskala privatisering for de få, det Mc Kenzie (1994) kalte «Privatopia». Privatopia er et produkt av velferdsstatens tilbaketrekning, byens enorme gjeld, og sikkerhetsutfordringer i en by beryktet for kriminalitet og vold. I verkene til kunstner Anke Doberauer, som var del av utstillingen, fremstår de innhegnede boligområdene som en form for «paradis på jord»; et hyperselektivt rom i grell kontrast til byens neglisjerte og forfalne fellesområder og fattige bydeler. Migranternes plassering – deres streven etter å situere seg fysisk og sosialt i et relasjonelt landskap i håp om en bedre fremtid for seg og sine – tar form i spenningen mellom disse to fremtidsvisjonene, en inkluderende velkomsthavn åpen for alle, og en fragmentert by av inngjerdede paradis for de få.

26. Association Nationale des Villes et Territoires Accueillants, ANVITA.

Takksigelser

Jeg vil takke særlig mine samtalepartnere og kollegaer i Marseille for alt de har lært meg om byen. Takk også til mine medarrangører av NAF-workshopen Urban Polarization, til Bjørn Enge Bertelsen for å oppmuntre min interesse for urban antropologi og Trine Olsen Møgster for innsiktsfulle kommentarer på mitt førsteutkast. De to anonyme fagfellene og redaktør Kathinka Frøystad takkes for svært konstruktive innspill. Takk også til Dag Stenvoll for gjennomlesning og bidrag til et klarere språk. Kollegaer ved Centre for Race and Gender på University of California Berkeley ga også verdifull input under mitt gjesteforskeropphold der. Finansiering: Forskningen som ligger til grunn for artikkelen, er delvis finansiert av EU-kommisjonen, under prosjektet PROTECT: The Right to International Protection: A Pendulum between globalization and nativization? (No 870761).

Referanser

- Agier, M. (2018). *L'étranger qui vient: repenser l'hospitalité*. Seuil.
- Akoka, K., Carlier, M. & de Coussemaker, S. (2017). Ce n'est pas une crise des migrants mais une crise des politiques d'hospitalité. *Revue Projet*, 360(5), 77–83. <https://doi.org/10.3917/pro.360.0077>
- Anderson, B. (2019). New Directions in Migration Studies, Towards Methodological De-nationalism. *Comparative Migration Studies*, 7(36). <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0140-8>
- Angélil, M., Malterre-Barthes, C. og Something Fantastic. (2020). *Migrant Marseille. Architectures of social segregation and urban inclusivity*. Eth Zurich Mas Urban Design, Ruby Press.
- Anselm, M. (2000). La cité du Petit Séminaire, chronique d'une réhabilitation singulière. I M. Anselm *Du Bruit à la parole - La scène politique des cites* s.21-76). Édition de l'Aube.
- Baby-Collin, V. et Bouillon, F. (2017). Le centre-ville de Marseille 1990–2012: embourgeoisement généralisé ou accentuation des inégalités? *Langage et société*, 162(4), 107–111. <https://doi.org/10.3917/l.s.162.0107>
- Balibar, E. (1991). Racism and Crisis. I E. Balibar og I. Wallerstein *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities* (s. 217–228). Verso.
- Berry-Chikhaoui, I., A. Deboulet, P. Lacoste & K. Mamou. (2021). *Faire face au renouvellement urbain. Retour sur dix ans de recherche coopérative dans le centre-ville de Marseille*, Métropolitiques, 6 décembre 2021. https://metropolitiques.eu/IMG/pdf/metdossiermarseille_berryetal.pdf
- Bjarnesen J. and H. Vigh. (2016). Introduction: The Dialectics of Displacement and Emplacement, *Conflict and Society*, 2(1), 9–15. <https://doi.org/10.3167/arcs.2016.020104>
- Calgar, A. & Glick Schiller, N. (2018). *Migrants and City Making: Dispossession, Displacement, and Urban Regeneration*. Duke University Press.
- Chambre régionale des comptes Provence-Alpes-Côte d'Azur. (2019). *Rapport d'observation définitives commune de Marseille*. Département des Bouches-du-Rhône. Situation financière et patrimoine.
- Chappart, P. (2021). The protest of the 'vulnerable people' in Marseille: a call for a decolonised asylum and border regime. Blogpost written for the PROTECT project. <https://protectproject.wuib.no/the-protest-of-the-vulnerable-people-in-marseille-a-call-for-a-decolonised-asylum-and-border-regime/>
- Communiqué de presse des délogés du 51 bd Dahdah. (2019, 23 november). *Marseille infos autonomes*. <https://mars-infos.org/communiqué-de-presse-des-deloges-4493>
- Cusin, F. (2016). Y a-t-il un modèle de la ville française ? Structures urbaines et marchés immobiliers. *Revue française de sociologie*, 57, 97–129. <https://doi.org/10.3917/rfs.571.0097>
- Dahinden, J. (2016). A plea for the 'de-migranticization' of research on migration and integration. *Ethnic and Racial Studies*, 39 (13), 2207–2225. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1124129>
- Dadusc, D., M. Grazioli & M. A. Martínez. (2019). Introduction: citizenship as inhabitation? Migrant housing squats versus institutional accommodation. *Citizenship Studies*, 23(6), 521–539, <https://doi.org/10.1080/13621025.2019.1634311>
- De Genova, N.P. (2015). Border Struggles in the Migrant Metropolis. *Nordic Journal of Migration Research*, 5(1), 3–10. <http://doi.org/10.1515/njmr-2015-0005>

- De Genova, N.P., (2002). Migrant “illegality” and deportability in everyday life. *Annual Review of Anthropology*, 31, 419–447. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.31.040402.085432>
- De Genova, N.P. & Peutz, N., (2010). *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Duke University Press.
- Dorier É., (2023). Marseille as Privatopia: The Collapsing City, the Gated City. I M. Ingram & K. Kleppinger (Red.), *The Marseille Mosaic*. Berghahn Books.
- Dorier, E. og Dario, J. (2018). Gated communities in Marseille, urban fragmentation becoming the norm?, *L'Espace géographique*, 47(4), 323–345.
- Dorier, E. og Dario, J. (2020). Marseille. De la crise du logement à une crise humanitaire. Dossier de cartes commentées en appui au rapport 2019 du Haut comité pour le logement des personnes défavorisées.
- Fassin, D. (2005). Compassion and Repression: The Moral Economy of Immigration Policies in France. *Cultural Anthropology*, 20(3), 362–387. <https://doi.org/10.1525/can.2005.20.3.362>
- Fuglerud, Ø. (2006). Staten og flyktningene – eller «Trademark Norway» og spørsmålet om utsidens innside. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 17 (3-4), 225–231.
- Geisser, V. (2020). Des Municipalités plus accueillantes que les états. Marseille, un exemple parlant. *Migrations Société*, 3(181), 3–14. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03093622/>
- Guironnet, A., Attuyer, K., & Halbert, L. (2016). Building cities on financial assets: The financialisation of property markets and its implications for city governments in the Paris city-region. *Urban Studies*, 53(7), 1442–1464. <https://doi.org/10.1177/0042098015576474>
- Hage, G. (2009). Waiting Out the Crisis: On Stuckedness and Governmentality. In G. Hage (red.) *Waiting*. Melbourne University Publishing.
- Haut comité pour le logement des personnes défavorisées. (2019). Marseille. *De la crise du logement à une crise humanitaire*.
- Huse, T. (2018). Gentrification and ethnicity. In L. Lees and M. Phillips (Red.) *Handbook of gentrification studies*, (s. 186–204). Edward Elgar Publishing.
- Jacobsen, C. M. (2020). “They said “wait, wait” – and I waited’: The power-chronographies of waiting for asylum in Marseille, France. I C. M. Jacobsen, M.-A. Karlsen & S. Khosravi (red.) *Waiting and the temporalities of irregular migration* (s. 40–56). Routledge.
- Jacobsen C. M., Karlsen, M.-A. & Khosravi, S. (Red.) (2020). *Waiting and the temporalities of irregular migration*. Routledge.
- Jacobsen, C. M. & Chappart P., (2021a). When vulnerability is at stake: discourses on precarious lives in Marseille. Blogpost written for the PROTECT project. <https://protectproject.w.uib.no/when-vulnerability-is-at-stake-discourses-on-precarious-lives-in-marseille/>
- Jacobsen, C. M. & Chappart, P. (2021b). When vulnerability is at stake: the struggles of asylum seekers in Marseille. Draft article submitted for the PROTECT project.
- La Provence, 30/11/2020, Le squat du Petit Séminaire à Marseille évacué ce lundi matin, <https://www.laprovence.com/videos/n-a/6-U-4fw4q5I>
- Lind, J. (2020a). The Continuous Spatial Vulnerability of Undocumented Migrants: Connecting Experiences of ‘Displaceability’ at Different Scales and Sites’. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 19 (1), 385–96. <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/1814>
- Lind, J. (2020b). The Politics of Undocumented Migrant Childhoods: Agency, Rights, Vulnerability. Malmö: Malmö universitet, Dissertation Series in Migration, Urbanisation, and Societal Change; 12. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1463771/FULLTEXT01.pdf>.
- McKenzie, E. (1994). *Privatopia: Homeowner associations and the rise of residential private government*. Yale University Press.
- Molga, P. (2012, 20. juli). 25/06/1962 : Les Pieds-Noirs débarquent à Marseille. *Les Echos*. <https://www.lesechos.fr/2012/07/25061962-les-pieds-noirs-debarquent-a-marseille-1094193>
- Mogster, T. O. (2022). Alle veier fører til eiendom. Om 'Fornebuskatten' og omstridte eiendomsrelasjoner. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 33(3-4).
- Nappi-Choulet, I. (2013) La financiarisation du marché immobilier français: De la crise des années 1990 à la crise des subprimes de 2008. *Revue d'économie financière*, 110(2), 189–206. <https://doi.org/10.3917/ecofi.110.0189>

- Peraldi, M. (1999). Marseille: réseaux migrants transfrontaliers, place marchande et économie de bazar. *Cultures & Conflits*, 33-34, <http://conflits.revues.org/232> <https://doi.org/10.4000/conflits.232>
- Ramsey, G. (2021). Displacement and the Capitalist Order of Things. *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, 12(3), 368–379. <https://doi.org/10.1353/hum.2021.0024>
- Sayad, A. (1999). *La double absence. Des illusions de l'émigré aux souffrances de l'immigré*. Seuil.
- Vacher, K, F. Valegeas & C. François. (2021). Marseille: les batailles du centre-ville. *Métropolitiques*, 29 novembre 2021. https://metropolitiques.eu/IMG/pdf/met_dossiermarseille_introduction.pdf
- Van Baar, H. (2017). Evictability and the Biopolitical Bordering of Europe. *Antipode*, 49 (1), 212–230.
- Walters W. (2002). Mapping Schengenland. *Environment and Planning D: Society and Space*, 20(5), 561–580.